

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСІВНИЦТВА: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Н. С. ОЛЬХОВСЬКА, кандидат філологічних наук, доцент,

E-mail: olh_natali@ukr.net

*ORCID ID:*0000-0002-7678-6885

А.К. ГАЛІК, студентка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: anastasiah61@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3602-6507

Анотація. В статті розкрито поняття терміну та описано процес розвитку термінології у галузі лісівництва.

Досліджено основні особливості терміну та ряд вимог, що ставляться до нього. Головними функціями терміну є номінативна, сигніфікативна та комунікативна.

Виділяють такі особливості терміну: 1) системність; 2) наявність дефініції (для більшості термінів); 3) стислість; 4) відсутність експресії; 5) стилістична нейтральність.

Лексику, яка використовується в межах текстів з лісівництва, можна поділити на: вузькоспеціальні терміни; загальноживані слова, які використовуються в якості термінів; загальнонаукові слова; біологічні терміни та термінологічні одиниці споріднених фахових мов.

Терміни, які використовуються у галузі лісівництва можна поділити на такі тематичні групи: терміни-об'єкти (ліс), продукти лісу, назви інструментів; назви процесів та дій; назви професій; терміни-ознаки; терміни, які позначають величини.

За будовою термінологію лісівництва німецької мови можна поділити на наступні групи: терміни – кореневі слова, похідна лексика (утворена за допомогою афіксації та конверсії), терміни – складні слова, словосполучення, терміни-абревіатури, літерні умовні скорочення, символи.

Ключові слова: термінознавство, термінологія лісівництва, тематичні групи, лексико-семантичні групи, фахова лексика

Науково-технічна література, на сьогоднішній день, займає одне з провідних місць поміж інших літературних жанрів. Проте, завдяки своїм лексичним, граматичним та жанрово-стилістичним особливостям, вона суттєво відрізняється від текстів інших галузей саме тим, що адресована кваліфікованим фахівцям. Аграрна література, зокрема тексти галузі лісівництва, належить до науково-технічної літератури.

Термінологія лісівництва є частиною лексичної системи науково-технічної літератури. На сьогоднішній день помітно активізувалися дослідження різних аспектів терміносистеми лісівництва.

Джерельна база терміноодиниць лісової галузі значно розширилася, у зв'язку з появою великої кількості спеціальних наукових праць, словників та енциклопедій з лісівництва. Вони сприяють конкретизації змісту понять та систематизації термінології лісівництва [1].

З урахуванням наведених аспектів виникає необхідність саме у дослідженні термінології у галузі лісівництва.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідження особливостей термінологічної лексики залишається актуальним і в наш час.

Термінологія вивчається з різних точок зору: ономасіологічної, семасіологічної, діахронічної, лексикографічної та ін. Вивченням цього явища займаються такі дослідники: Е. Гафіятова, Г. Фогель, Л. Миклаш, Т. Панько, Р. Стецюк, Т. Софронова та ін. [4].

Термінологію сфери лісівництва досліджували такі вчені: Н. Шило, В. Бондаренко, Л. Миклаш, В. Синьо, М. Мазепа, О. Гриджук та інші.

Мета статті – розглянути процес становлення та розвитку термінології у галузі лісівництва.

Матеріалом дослідження слугували німецькомовні тексти із галузі лісівництва, тексти-порівняння німецького та українського сектору лісівництва.

Актуальність. Актуальність теми полягає в тому, що німецькі тексти у галузі лісівництва як різновид науково-технічного стилю є недостатньо дослідженим в сучасному мовознавстві. У зв'язку з тим, що на сьогоднішній день аграрна сфера активно розвивається, з'являється велика кількість нових наукових праць, збірників, посібників, спостерігається зростання попиту на кваліфікованих філологів-перекладачів текстів аграрної тематики, зокрема у галузі лісівництва.

Результати дослідження. Для початку пропонуємо розкрити поняття «терміну», за допомогою Енциклопедичного Лінгвістичного Словника В. Н. Ярцевої. Терміном називають слово або словосполучення, що позначає поняття спеціальної галузі знання або діяльності. Термін входить в загальну лексичну систему мови, але лише за посередництвом конкретної термінологічної системи (термінології).

За визначенням Б. Головіна, терміном є слово чи словосполучення, що має професійне поняття й застосовується в процесі пізнання та освоєння певного кола об'єктів і відношень між ними – під кутом зору певної професії [3, 132 с.].

Виділяють такі особливості терміну: 1) системність; 2) наявність дефініції (для більшості термінів); 3) стислість; 4) відсутність експресії; 5) стилістична нейтральність.

Системність терміне проявляється як відображення системності понять, позначених терміном і як відображення мотивуючих словотворчих можливостей слова-знака (терміна): *das Weichholz* (м'яка деревина) – *das Langholz* (довгомірна деревина). Дефінітивність терміну надає мінімум відомостей, необхідних для розуміння, сприйняття та розмежування окремих понять: *Darrgewicht* (піч-сухої маси) – *Gewicht bzw. Masse des Holzes im absolut trockenen Zustand* – Маса або маса лісу в абсолютно сухому стані. Вимога точності терміну означає, що він має містити суттєві ознаки означуваного ним поняття. Гіпотетично найбільш точними є багатокomпонентні терміни: *der Brusthöhendurchmesser* – товщина стовбура дерева на висоті грудей [6].

Розглянемо наступну особливість термінів – стислість. Короткий термін зручний як для використання його на практиці, зокрема і для утворення похідних від нього. Стислість терміну може досягатися різними способами:

а) пропуском у терміні одного або кількох елементів: *das Frühjahrsholz* – *das Frühholz* – рання деревина;

б) скороченням: *die Paketiermaschine* – *der Paketierer* – машина для упакування в пакети;

в) заміною однієї ознаки іншою: *die Durchgangsbohrung* – *das Durchgangsloch* – прохідний отвір;

г) використанням словотворчих елементів терміну, які здатні вступати у зручні сполучення з іншими елементами і там, де можливо, звільненням від надлишкової афіксації: *die Fällungskosten* – *die Fällkosten* – вартість опадів.

Проте стислість терміну небажана у випадку, коли вона викликає зміщення значення, уявлення про поняття і порушує узгодженість між термінами [6].

Для опису структури термінів використовується поняття терміноелементи – мінімального значимого компонента терміну. У зв'язку з інтернаціоналізацією науково-технічної мови ХХ ст. великої уваги набули наукові терміни, побудовані на базі греко-

латинських елементів. Одночасно спостерігається зростання термінів-словосполучень. Система термінів в цілому і окремі терміни схильні до семантичних змін у зв'язку зі зміною загального стану науки і концепцій конкретної наукової дисципліни.

Терміни є об'єктом самостійної лінгвістичної дисципліни – термінознавства. Терміни різних галузей знання знаходять відображення в спеціальних термінологічних словниках [7]. Проте жоден з існуючих словників не в змозі включити як усі існуючі терміни в певній галузі науки, так і новоутворені. Оскільки термінологічна система мови безпосередньо поповнюється, слід засвоїти деякі головні принципи утворення термінів, які об'єктивно існують у системі кожної розвиненої мови [8].

Головні функції, які виконує термін у науковій літературі вважають номінативну, сигніфікативну та комунікативну. Основне завдання лексики, що використовується в текстах наукового стилю – це адекватно донести до читача інформацію про явище, яке описується чи характеризується [2, 145 с.]

Як вже було зазначено, суть та поняття термінів, що належать до різних галузей, розкривається у спеціальних термінологічних словниках. Будь-яку наукову термінологію супроводять одна чи кілька систем номенклатур. Такі терміносистеми можуть узагальнювати назви рослин та тварин, приладів та машин. Номени відзначаються відсутністю дефініцій, протиставляються термінам конкретністю своєї семантики, вони мають денотативне, предметне значення.

З функціональної точки зору, лексику, яка використовується в межах текстів з лісівництва, можна поділити на:

1) вузькоспеціальні терміни: *die Holzfällung* – *вирубка лісу*;

2) загальноживані слова, які використовуються в якості термінів: *der Wald* – *ліс*;

3) загальнонаукові слова: *die Form* – *форма*;

4) біологічні терміни та термінологічні одиниці споріднених фахових мов: *die Vegetationszeit* – *вегетаційний період* [6].

У зв'язку з тим, що терміни складають значну частину науково-технічної літератури, перекладачі й лінгвісти надають особливого значення їх дослідженню, зокрема й їх структурно-семантичним особливостям.

Терміни, які використовуються у галузі лісівництва можна поділити на такі тематичні групи:

1) терміни-об'єкти. Усередині цієї групи виокремлено наступні підгрупи:

а) ліс (його типи, будова, склад, екологія): *der Urwald, der Heister*;

б) продукти лісу (деревина тощо.): *das entrindete Holz*;

в) назви інструментів: *die Axt*;

2) назви процесів та дій: *die Rodung*;

3) назви професій: *der Holzhauer*;

4) терміни-ознаки: *die Holzeigenschaften*;

5) терміни, які позначають величини: *die Dicke* [6].

Говорячи про термінологію лісівництва в Україні, необхідно зазначити, що її розвиток почався у 20-х роках ХХ ст. Цей процес тісно пов'язують із діяльністю української еміграції, а саме Української господарської академії у Чехії. Термінологію сфери лісівництва досліджували такі вчені: Н. Шило, В. Бондаренко, Л. Миклаш, В. Синьо, М. Мазепа, О. Гриджук та інші.

У ХХ ст. у стінах Української господарської академії була створена Термінологічна комісія. Цей орган працював над удосконаленням невдалих термінів та розробкою термінологічних норм і стандартів, адже у різних регіонах України використовувалися різні терміни. До інших завдань комісії належало: виявлення труднощі в термінології, добір оптимального перекладу іншомовних термінів українською мовою, унормування фахової лексики.

У результаті праці термінологічної комісії був виданий «Лісотехнічний словник. Німецько-український» (Подебради, 1928). Джерелом матеріалу стали французькі, російські, українські та німецькі словники. Його матеріали було використано для укладання термінологічних тлумачних словників української мови.

«Лісотехнічний словник. Німецько-український» представляє український переклад німецьких лісотехнічних термінів. Словник містить майже 4 тисячі термінів і номенів, пов'язаних з лісівництвом і лісознавством, а також лісовим господарством, лісозахистом, обробкою деревини.

Серед термінів, що позначають основні поняття лісівництва, виокремлюють такі лексико-семантичні групи:

а) назви видів деревостану, наприклад: старий поріст, деревостан, ліс – *älteres Holz*;

б) назви типів, складників і характеристик лісу, наприклад: ліс – *das Wald*; захисна лісова порода – *das Bestandesschutzholz*; головна деревина (порода) – *die Hauptholzart*;

в) назви процесів спеціального використання деревини, наприклад: суцільна рубанка – *der Endhieb*, зруб – *die Abholzung*, лісосіка – *die Schlagfläche*;

г) назви процесів вирощування, формування та поновлення лісу, наприклад: облік дерев в деревостані – *die Holzberechnung*; вирубка, використання, експлуатація (лісу) – *die Abnutzung*;

д) назви процесів рубання лісу, пов'язаного з веденням лісового господарства, наприклад: очисна рубанка – *der Nachhiebsschlag* [1].

Терміни лісівництва німецької мови можна поділити на наступні групи: терміни – кореневі слова, похідна лексика (утворена за допомогою афіксації та конверсії), терміни – складні слова, словосполучення, терміни-аббревіатури, літерні умовні скорочення, символи.

Прикладом терміну – корінного слова є: *der Wald*. Переважно це лексика із загального вжитку, тож вона є зрозумілою всім. У терміносистемі лісівництва запозичена непохідна лексика майже не трапляється.

Що стосується похідної лексики, необхідно зазначити, що для термінологічного словотворення широко використовується субстантивація, наприклад: *das Rücken* – хребет, *das Blau* – деревина уражена синявою. У даній терміносистемі присутні іменники, утворені від дієслівних коренів, наприклад: *der Schlag* – удар, *virubka* та похідні від іменника: *die Länge* – довжина [5].

Суфіксація є найпоширенішим типом морфологічного словотворення німецької терміносистеми лісової промисловості. Через те, що у термінах такого зразка закладені основи структурної систематизації, тобто для позначення однотипних технічних понять використовуються однотипні способи словотворення, цей спосіб є неабияк продуктивним.

Для термінології лісівництва характерними є такі моделі із суфіксами:

-ung (*die Nutzung* - лісокористування), *-er* (*der Bagger* – землекопна машина), *-ling* (*der Pflänzling* – саджанець). Менш поширеними суфіксами для утворення термінів лісівництва є: *-tät*, *-tion*, *-sion*, *-heit*, *-chen*, *-enz*: *die Bonität* – якість, *die Dimension* – розмір, *die Gesamtheit* – комплекс, *das Wäldchen* – лісок, роща. Деривати із суфіксами *-tion*, *-sion*, *-tät*, *-enz* характерні для запозичень і тому вони вважаються не продуктивними для терміносистеми лісівництва [6].

Серед префіксів найпоширенішими є *ab-* (*der Abfuhr* – вивіз), *aus-* (*der Aushieb* – вирубування), *vor-* (*der Vorverkauf* – продаж лісу на корені).

Німецькій терміносистемі лісівництва також характерна префіксально-суфіксальна модель творення термінів. Серед префіксів у таких утвореннях найуживанішими є *ab-*, *ver-*, *be-*, *auf-* тощо. Стосовно ж суфіксів, то до них відносять: *-ung*, *-er*. Наприклад, *der Entrinder* – корознімаюча машина, *die Nachsortierung* – контроль сортування, *die*

Durchforstung – *букетування*. Префіксально-суфіксальні моделі є часто вживаними, оскільки надають значну кількість можливостей уточнювати чи змінювати значення вихідного слова одночасно за допомогою як суфікса, так і префікса.

Терміни-складні слова є найчисельнішою групою серед словникового складу німецьких термінів. За їх допомогою досягається номінація з необхідною кількістю релевантних ознак, тому вони вважаються досить актуальними. Найуживанішими є саме двокомпонентні терміни. Важливу роль в таких утвореннях відіграє іменник.

Характерними є три моделі:

- 1) іменник + іменник: *die Bodendecke* – *верхній шар ґрунту*;
- 2) дієслово + іменник: *die Schlagblösse* – *лісосіка*;
- 3) прикметник (прислівник) + іменник: *das Jungholz* – *молодий ліс*.

Такі складні слова стали одним із головних засобів для досягнення так званої мовної економії, адже вони часто замінюють іменникові групи або підрядні означальні речення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Спираючись на дослідження, можна зробити висновок, що у в'язку з постійною появою нових явищ, які потребують описання та назви, словниковий склад терміносистеми у межах галузі лісництва постійно розширюється.

Під час роботи з текстами даної галузі, наприклад виконуючи переклад, необхідно розуміти процес творення термінів. Розуміння задачі, яку терміни виконують у контексті а також дотримання вимог та стандартів є необхідним під час роботи з даною лексикою.

Дане дослідження дає змогу побачити, наскільки складним та багаторівневим за своєю природою є терміни. Термінологія галузі лісництва піддається низці класифікацій.

Терміни у галузі лісництва класифікуються за приналежністю до тематичних, лексико-семантичних груп, за функціональними характеристиками та також за способом творення. Можна стверджувати, що серед словникового складу німецьких термінів терміни-складні слова є найчисельнішою групою.

Перспективою досліджень можуть бути наступні класифікації термінів за новими критеріями а також поява підгруп чи винятків у межах існуючих класифікаційних моделей.

Список використаних джерел

1. Бурковська, О. І. Українська термінологія лісництва як об'єкт вивчення на заняттях з української мови як іноземної [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2015_11_15.

2. Гальперин, И. Р. Очерки по стилистике английского языка [Текст] / И. Р. Гальперин. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – С. 43-51.

3. Головин, Б. Н. Термин и слово [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.booksite.ru/fulltext/terminislovo/text.pdf>.

4. Паніна О. А. Особливості англомовної термінології лісового господарства [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_DSN_2014.

5. Синягин, И. И. Немецко-русский сельскохозяйственный словарь. – М. : Русский язык, 1987. – 744 с.

6. Синьо, В. В. Лінгвістичний аналіз німецької фахової мови лісівництва [Текст] : дис. канд. філ. наук / В. В. Синьо. – Львів, 2008. – 23 с.

7. Термінознавство як наука [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://studopedia.su/9_47109.

8. Ярцева, В. Н. Большой энциклопедический словарь [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://tapemark.narod.ru>.

References

1. Burkovska, O. I. Ukrainian terminology of forestry as an object of studying at Ukrainian foreign language classes. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2015_11_15.
2. Halperin, I. R. (1958). Ocherki po stilistike angliiskoho yazyka. [Essays on the style of the English language]. Moscow, 43-51.
3. Holovin, B. N. A term and a word. Available at: <https://www.booksite.ru/fulltext/terminislovo/text.pdf>.
4. Panina, O. A. Features of the English language terminology of forestry. Available at: http://www.rusnauka.com/23_DSN_2014.
5. Syniathin, I. I. (1987). German-Russian Agricultural Dictionary. Moscow, 744.
6. Synio V. V. (2008). Lingvistichnyi analiz nimetskoi fahovoi movy lisnytstva [Linguistic analysis of the German specialized language of forestry]. Lviv, 23.
7. Terminology as a science. Available at: https://studopedia.su/9_47109.
8. Yartseva V. N. Big encyclopedic dictionary. Available at: <http://tapemark.narod.ru>.

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ТЕРМИНОЛОГИИ ЛЕСНИЧЕСТВА: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Н. С. Ольховская, А. К. Галик

Аннотация. В статье раскрыто понятие термина и описан процесс развития терминологии в области лесничества.

Исследованы основные особенности термина и ряд требований, предъявляемых к нему. Главными функциями термина является номинативная, сигнификативная и коммуникативная.

Выделяют следующие особенности срока: 1) системность; 2) наличие дефиниции (для большинства терминов); 3) краткость; 4) отсутствие экспрессии; 5) стилистическая нейтральность.

Лексику, используемую в пределах текстов по лесоводству, можно разделить на: узкоспециальные термины; общеупотребительные слова, которые используются в качестве терминов; общенаучные слова; биологические сроки и терминологические единицы родственных профессиональных языков.

Термины, используемые в области лесничества можно разделить на следующие тематические группы: термины-объекты (лес), продукты леса, названия инструментов; названия процессов и действий; названия профессий; термины-признаки; термины, обозначающие величины.

По строению терминологию лесоводства немецкого языка можно разделить на следующие группы: сроки - корневые слова, производная лексика (образована с помощью аффиксации и конверсии), сроки - сложные слова, словосочетания, термины-аббревиатуры, буквенные условные сокращения, символы.

Ключевые слова: терминология, терминология лесничества, тематические группы, лексико-семантические группы, профессиональная лексика.

THE DEVELOPMENT OF FORESTRY TERMINOLOGY: LEXICO-SEMANTIC ASPECT

N.S. Olkhovska, A.K. Halik

Abstract. The article reveals the concept of the term and describes the process of development of terminology in the field of forestry.

The main features of the term and a number of requirements relating to it are investigated. The main functions of the term are nominative, schematic and communicative.

The term is a word or phrase, which denotes the notion of a special field of knowledge or activity. The term is part of the general lexical system of language, but only through the use of a specific terminology system (terminology).

Such features of the term are allocated: 1) systemic; 2) availability of the definition (for most terms); 3) conciseness; 4) lack of expression; 5) stylistic neutrality.

The vocabulary used within the texts of forestry can be divided into: narrow-term; commonly used words as terms; general scientific words; biological terms and terminology units of related specialized languages.

Terms used in the field of forestry can be divided into the following thematic groups: terms-objects (forest), forest products, instrument names; names of processes and actions; names of professions; terms-signs; terms that denote values.

The terminology of forestry in Ukraine began to develop in the 20's of the twentieth century. In the twentieth century. Terminological Commission was established within the Ukrainian Academy of Economics. As a result of the work of the Terminology Commission, a «Forestry Dictionary» was published. German-Ukrainian».

By its structure, the German terminology of forestry can be divided into the following groups: root words, derivative vocabulary (formed by means of fixation and conversion), complex words, phrases, abbreviations, literal conditional abbreviations, symbols.

Keywords: *terminology, forestry terminology, thematic groups, lexical-semantic groups, vocabulary, forestry*

УДК 81'25:001.4:639.3

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ РИБНИЦТВА ТА АКВАКУЛЬТУРИ

Н. С. ОЛЬХОВСЬКА, кандидат філологічних наук, доцент,

E-mail: olh_natali@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-7678-6885

О. О. КОЛЬЦОВА, студентка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: koltsova.olgaa@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4346-4759

Анотація. *У статті розглянуто поняття «терміну», його особливості та багатоаспектність. Узагальнено знання про проблеми, які виникають у процесі перекладу термінології. Зазначено науковців, що займалися різними аспектами вивчення терміносистеми, а також окреслено коло актуальних питань для досліджень. У межах аналізу способів перекладу термінології рибництва та аквакультури на матеріалі англійської і німецької мов розглянуто найуживаніші серед лексичних прийомів.*

Поняття «термінологія» являє собою мову науки, де присутні морфологія, словотворення, синтаксис, стиль (або ж стилі), а також явища, які підводяться під поняття лінгвістики тексту, та своя синхронія і діахронія. На матеріалі різних мов науковці досліджують специфічні особливості науково-технічних галузевих текстів, структуру термінів та шляхи їх утворення, питання стандартизації та впорядкування термінології, проблему вибору еквівалента та досягнення адекватності перекладу. Термінологія рибництва і аквакультури, як невід'ємна